

Η Κρητική Αναγέννηση

Η Κρήτη έμεινε κάτω από την κυριαρχία των Βενετών από το 1211 ως το 1669, όταν και αυτή υποδουλώθηκε στους Τούρκους. Στη διάρκεια της βενετοκρατίας το νησί γνώρισε οικονομική και εμπορική ανάπτυξη και παρουσίασε τα περισσότερα δείγματα λογοτεχνικής ακμής. Τους δύο πρώτους αιώνες ο ντόπιος πληθυσμός έτρεφε εχθρικά αισθήματα προς τους Βενετούς κατακτητές. Βαθμιαία όμως η επικοινωνία Βενετών και Ελλήνων έγινε στενότερη. Την περίοδο αυτή πολλά χειρόγραφα αρχαίων Ελλήνων και Βυζαντινών συγγραφέων αντιγράφονταν στο νησί που γρήγορα εξελίχθηκε σε πολιτισμικό κέντρο.

Οι μορφωμένοι μιλούσαν και τις δύο γλώσσες. Η άνθηση της λογοτεχνίας στην Κρήτη και η θαυμαστή κορύφωση στην οποία έφτασε οφείλεται στην επιρροή της Ευρωπαϊκής Αναγέννησης, η οποία συνετέλεσε στη δημιουργία της «Κρητικής Αναγέννησης». Ο Λίνος Πολίτης ονομάζει την περίοδο αυτή «χρυσή περίοδο στην ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας».

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Είναι μεγάλο αφηγηματικό ποίημα, ένα έμμετρο μυθιστόρημα που έχει πλοκή παραμυθιού. Το έργο αποτελείται από 10.052 ομοιοκατάληκτους δεκαπεντασύλλαβους στίχους και διαιρείται σε πέντε μέρη. Στον *Ερωτόκριτο* εξυμνούνται οι ιπποτικές αρετές, η παλικαριά, ο έρωτας, η φιλία, η ιπποτική γενναιοφροσύνη και η σταθερότητα. Πάνω από όλα όμως διακρίνονται τα στοιχεία της ελληνικής λαϊκής παράδοσης που εκφράζονται μέσα από το συνδυασμό στοιχείων της αρχαίας μυθολογίας με άλλα που ανήκουν στη λαϊκή νοοτροπία της εποχής. Μερικοί στίχοι του *Ερωτόκριτου* θυμίζουν στίχους δημοτικών τραγουδιών.

Ποιητής του *Ερωτόκριτου* είναι ο Βισσέντζος Κορνάρος που γεννήθηκε στη Σητεία της Κρήτης και είναι γόνος μεγάλης βενετοκρητικής οικογένειας. Οι μελετητές συμφωνούν στο ότι ο Κορνάρος δανείστηκε την υπόθεση από ένα μεσαιωνικό γαλλικό μυθιστόρημα του 1847, το *Paris et Vienne* του Pierre de la Cypède, που το γνώρισε προφανώς από κάποια ιταλική μετάφραση. Αν και το πρότυπο είναι ξένο, ο *Ερωτόκριτος* είναι έργο καθαρά ελληνικό.

Η λογοτεχνική αξία του έργου είναι μεγάλη. Ο Αδαμάντιος Κοραής ονόμασε τον ποιητή του *Ερωτόκριτου* «Όμηρο της δημώδους ποιήσεως», ενώ από τη μελέτη του επηρεάστηκε ο εθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός.

Ο Γιώργος Σεφέρης στο δοκίμιο για τον *Ερωτόκριτο* σημειώνει σαν αρετές του έργου: «έλλειψη ρητορείας, περιγραφή της λεπτομέρειας, κυριαρχία στη γλώσσα και τον ρυθμό της». Το ποίημα έγινε δημοφιλές ανάγνωσμα των λαϊκών τάξεων και κέρδισε την προσοχή και το θαυμασμό των μελετητών. Πολλοί στίχοι του έμειναν στη μνήμη και δίστιχά του πήραν τον χαρακτήρα λαϊκών παροιμιών.

Η υπόθεση του Ερωτόκριτου:

Βρισκόμαστε στην προχριστιανική Αθήνα, κάστρο της εποχής όμοιο με τα ιπποτικά που δέσποζαν στη Δύση. Εκεί ζει ο βασιλιάς Ηράκλης και η γυναίκα του που, αφού έμειναν πολλά χρόνια χωρίς παιδί, φέρνουν στον κόσμο μια κόρη, την Αρετούσα, την οποία ερωτεύεται ο Ερωτόκριτος, γιος του συμβούλου του βασιλιά Πεζόστρατου. Ο νέος ομολογεί την αγάπη του στο φίλο και σύμβουλό του Πολύδωρο. Έπειτα μεταμφιεσμένος τραγουδάει καντάδες κάτω από τα παράθυρα της Αρετούσας. Ο βασιλιάς το μαθαίνει και βάζει τέλος στις νυχτερινές αυτές συναντήσεις. Η Αρετούσα ερωτευμένη με τον άγνωστο τραγουδιστή ομολογεί τα αισθήματά της στη νένα της, τη Φροσύνη. Ο Ερωτόκριτος κάνει με το φίλο του Πολύδωρο ένα ταξίδι στον Έγριπτο (δηλαδή στην Εύβοια) για να διασκεδάσει τη θλίψη του. Στη διάρκεια της απουσίας του η Αρετούσα ανακαλύπτει το πορτρέτο της στο δωμάτιο του Ερωτόκριτου και του στέλνει μήλα για δώρο και για να του εκδηλώσει την αγάπη της.

Στη συνέχεια ο βασιλιάς οργανώνει έναν αγώνα για να διασκεδάσει την κόρη του. Ο αφηγητής περιγράφει λεπτομερώς τις μονομαχίες, ιδιαίτερα εκείνη του Κρητικού με τον Καραμανίτη. Ο Ερωτόκριτος νικά στον αγώνα και παίρνει το στεφάνι από το χέρι της Αρετούσας. Παίρνει τότε το θάρρος κι εκμυστηρεύεται το αίσθημά του στον πατέρα του πείθοντάς τον να ζητήσει το χέρι της κόρης από το βασιλιά. Ο Πεζόστρατος ζητεί από το βασιλιά το χέρι της Αρετούσας για το γιο του, όμως ο Ηράκλης εξοργισμένος από την αλαζονεία ενός κοινού θνητού διώχνει τον Πεζόστρατο, εξορίζει το γιο του και φυλακίζει την Αρετούσα που δε δέχεται να παντρευτεί κανένα από τα αρχοντόπουλα. Τρία χρόνια μένει φυλακισμένη, γιατί αποκρούει την πρόταση γάμου του βασιλόπουλου του Βυζαντίου, που της επαναλαμβάνει κάθε μέρα ο πατέρας της.

Αργότερα κηρύσσεται πόλεμος εναντίον του βασιλιά των Βλάχων, στον οποίο έρχεται και πολεμά με γενναιότητα ο Ερωτόκριτος μεταμφιεσμένος σε μαύρο με τη βοήθεια ενός μαγικού υγρού. Στη μάχη σώζει το βασιλιά και δέχεται να μονομαχήσει με τον Άριστο, ανεψιό του βασιλιά των Βλάχων, τον οποίο και σκοτώνει. Ο Ερωτόκριτος ζητεί για αμοιβή του να παντρευτεί την Αρετούσα, που δεν τον αναγνωρίζει στην αρχή, γι' αυτό αρνείται. Στο τέλος όμως γίνεται η αναγνώριση χάρη στο μαγικό υγρό που του ξαναδίνει τη μορφή του και οι νέοι παντρεύονται και ζουν ευτυχισμένοι.

Νοηματικές ενότητες

1η ενότητα: «Εκείνη η μέρα ... αλλοτινή του φέρνει»

Απόφαση του Πεζόστρατου να ζητήσει το χέρι της Αρετούσας εκ μέρους του Ερωτόκριτου και να μιλήσει στον πατέρα της, βασιλιά Ηράκλη.

➤ Εμφανίζεται να μιλά ο ίδιος ο ποιητής ο οποίος παρεμβαίνει σε καίρια σημεία ώστε να εξασφαλίσει την εύκολη μετάβαση από τη μια σκηνή στην άλλη. Μας δίνει πληροφορίες (χρόνο, σκέψεις των ηρώων).

Ο ρόλος που αναλαμβάνει είναι ο ρόλος του αφηγητή της ιστορίας· αφηγείται σε γ' ενικό γραμματικό πρόσωπο, από την οπτική γωνία του παντογνώστη παρατηρητή που γνωρίζει καλά τόσο τα γεγονότα της ιστορίας.

➤ Η αλλαγή της στάσης του Πεζόστρατου, όπως μας δηλώνει ο ποιητής, οφείλεται στη σκέψη ότι ο γιος του ο Ερωτόκριτος ταλαιπωρείται ψυχικά και βασανίζεται.

➤ αγάλια αγάλια / αθιβολήν αλλοτινή → Ο Πεζόστρατος μοιάζει να θέλει να καθυστερήσει τα όσα θα πει στον Ηράκλη, φοβούμενος και την αντίδρασή του, γι' αυτό και τα όσα θα πει παρακάτω (2η ενότητα) προλογίζουν ουσιαστικά την ανακοίνωσή του.

2η ενότητα: «Στους παλαιούς ... καταλύσει»

Ο Πεζόστρατος εκφράζει τις απόψεις του σχετικά με τα πλούτη: αυτό που έχει διαχρονική αξία και καταξιώνει έναν άνθρωπο δεν είναι τόσο τα πλούτη όσο η γνώση, η αρετή και η ανδρεία του.

➤ Ο πατέρας του Ερωτόκριτου θέλει να δημιουργήσει ευμενές έδαφος και να εξασφαλίσει για το γιο του την ευνοϊκή διάθεση του βασιλιά

➤ Τα επιχειρήματα: → παλιά αυτό που μετρούσε ήταν η γνώση, η ανδρεία και η ομορφιά (εσωτερική και εξωτερική) → όλα τα πλούτη και οι εξουσίες κάποτε χάνονται (εσβήνουν και χαλούσι), είναι πράγματα εφήμερα που κανείς δε μπορεί να εγγυηθεί για την ύπαρξή τους και στο μέλλον

➤ Άρα: η αξία και η σημασία της γνώσης και της αρετής που υπερβαίνει οποιοδήποτε υλικό αγαθό.

Ο Ερωτόκριτος διαθέτει ηθικές αρετές, γνώση και τόλμη αλλά προέρχεται από μια ταπεινή και φτωχή οικογένεια

3η ενότητα: «κι ήφερνε ... να πει την προξενιά του γάμου»

Δισταγμός του Πεζόστρατου να φανερώσει το προξενικό και η τελική απόφασή του να το αποκαλύψει στο βασιλιά Ηράκλη.

➤ Είναι χαρακτηριστική η πρόθεση του πατέρα του Ερωτόκριτου να καθυστερήσει την ανακοίνωση που έχει να κάνει στον Ηράκλη σχετικά με το προξενικό

4η ενότητα: «Πήγαινε ... να πηγαίνει»

Κατηγορηματική άρνηση του βασιλιά Ηράκλη, διωγμός του Πεζόστρατου, εξορία του Ερωτόκριτου

➤ Η αντίδραση του βασιλιά Ηράκλη: άμεση και κατηγορηματική

διαφαίνεται καθαρά η επικρατούσα αντίληψη της εποχής για τις κοινωνικές τάξεις και ομάδες: τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα που διακρίνονταν για τον πλούτο και τις υλικές ανέσεις διαχωρίζονταν από τα κατώτερα στρώματα που διακρίνονταν για τη φτώχεια και την προσπάθεια για καθημερινή βιοπάλη. Συναναστροφές μεταξύ των στρωμάτων θεωρούνταν ανεπίτρεπτες και σε καμιά περίπτωση δε μπορούσε ένας φτωχός να παντρευτεί μια πλούσια κοπέλα.

Οι δύο πατρικές φιγούρες → επιθυμούν την οικογενειακή ευτυχία που ταυτίζεται με την ευτυχία των παιδιών τους.

ο Πεζόστρατος

- παρακινημένος από την αγάπη που τρέφει για τον Ερωτόκριτο πείθεται να παρουσιαστεί μπροστά στο βασιλιά για το προξενικό
- ανησυχεί για την ταραχή του ερωτευμένου Ερωτόκριτου

ο βασιλιάς Ηράκλης

- πιστεύει πως η ευτυχία της κόρης του Αρετούσας θα εξασφαλισθεί μόνο αν παντρευτεί κάποιον της τάξης και της καταγωγής της
- πιστεύει πως προστατεύει την κόρη του και πως δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη μελλοντική ευτυχία της